

ΗΘΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Προλογικό σημείωμα του Παναγιώτη Ε. Πετράκη,
Καθηγητή στο Τμήμα Οικονομικών Επιστημών & επιστημονικού
υπεύθυνου του Κέντρου εξ αποστάσεως εκπαίδευσης του ΕΚΠΑ

Η κρίση αποτελεί ρήγμα στο πλέγμα του ισχύοντος, το οποίο συναποτελείται από διάφορα πεδία, όπως το κοινωνικό, το προσωπικό, το οικονομικό, κ.λπ. Ένα από τα βασικά σημεία που τη διακρίνουν από άλλες μορφές ρήξης (π.χ. επαναστάσεις) είναι ότι δεν προκύπτει ως αποτέλεσμα της βούλησης ενός τμήματος της κοινωνίας. Μεταξύ των σημαντικότερων συνεπειών της κρίσης είναι η αποδόμηση βασικών πτυχών του κοινωνικού ιστού, όπως η ηθική και η οικονομία.

Ηθική και οικονομία είναι δύο τομείς που συνυφαίνονται περισσότερο στενά από όσο φαίνεται με μια πρώτη ματιά. Ο λόγος δεν είναι μονάχα ότι η ηθική έχει να κάνει με τη συνολική κοσμοθεωρία του προσώπου (και της κοινωνίας, κατ' επέκταση), βάσει της οποίας το πρόσωπο ορίζει αξίες και θέτει κανόνες δράσης σε όλα τα επίπεδα της ζωής του – οπότε περιλαμβάνει και την οικονομία. Από τη μεριά της, η οικονομία, ως δραστηριότητα που αφορά τόσο το *ζην* όσο και το *ευ ζην* προσώπου και κοινωνίας, όχι μόνο επηρεάζεται από την ηθική, αλλά και την επηρεάζει σημαντικά, μεταβάλλοντας ακόμα και βασικές αξίες.

Η ηθική και η οικονομία προσβάλλονται σημαντικά με την εμφάνιση μιας κρίσης, καθώς μια κρίση εκτός από τις οικονομίες φαίνεται ότι επηρεάζει και τις κοινωνίες και πιο συγκεκριμένα το πολιτισμικό υπόβαθρο και τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μελών των κοινωνιών. Οι κρίσεις παράγουν και επιταχύνουν μεταβολές των πολιτισμικών χαρακτηριστικών και των

συμπεριφορών. Οι αλλαγές που προκαλεί μια κρίση επηρεάζουν την ψυχολογική προσαρμογή των ατόμων στις νέες συνθήκες και μπορεί να αποτελέσουν - αναλόγως με την ένταση της αλλαγής- ένα ισχυρό σοκ για το πλαίσιο των πολιτισμικών αξιών που τους χαρακτηρίζει. Μάλιστα, όταν οι συμπεριφορές αλλάξουν για κάποιο σημαντικό λόγο τείνουν να παραμείνουν σε αυτήν την κατάσταση και να μην επιστρέψουν και πάλι στην αρχική τους θέση.

Η αρχαία ελληνική γραμματεία προσφέρει διάφορες προτάσεις που θα μπορούσαν να αποτελέσουν διόδους για έξοδο από την κρίση. Ενδεικτικές, αλλά ξεχωριστές, ως προς αυτό το θέμα είναι οι θέσεις του Πλάτωνα και του Ξενοφώντα.

Στην πλατωνική *Πολιτεία* (415a-d), ο Σωκράτης αναφέρει ένα μύθο από την Ανατολή, σύμφωνα με τον οποίο οι άνθρωποι γεννιούνται με την ψυχή να έχει αναμειχθεί με ένα συγκεκριμένο μέταλλο (χρυσό, ασήμι, σίδηρο, χαλκό), το οποίο δηλώνει τις ικανότητες του καθενός. Γι' αυτό και, προκειμένου η πόλη να ευημερήσει, θα πρέπει στους πολίτες να ανατίθεται η εργασία εκείνη που ταιριάζει στο μέταλλο της ψυχής τους και όχι στην τάξη, όπου έτυχε να γεννηθούν. Διαφορετικά η πόλη θα καταστραφεί.

Η θέση που εκφράζει ο μύθος, την οποία σήμερα θα λέγαμε περιληπτικά «ο κατάλληλος άνθρωπος στην κατάλληλη θέση», απαντάται και στον συγκαιρινό του Πλάτωνα, επίσης μαθητή του Σωκράτη, Ξενοφώντα. Στον *Οικονομικό*, ο Ξενοφών κάνει λόγο για διαίρεση της εργασίας ανάλογα με τις ικανότητες του καθενός, ώστε να υπάρχουν τα καλύτερα αποτελέσματα (II, 14-18).

Επιπλέον, ο Ξενοφών διατυπώνει μια ενδιαφέρουσα άποψη για τον πλούτο, ιδιαίτερα χρήσιμη σήμερα, την εποχή της κρίσης. Κι αυτό, γιατί θεωρεί πως ο πλούτος δεν περιορίζεται στα υλικά αγαθά. Πλούτος είναι και οι πραγματικοί φίλοι (I, 14), επειδή ακριβώς συνδράμουν στην ευημερία του προσώπου.

Οι παραπάνω αυτές αντιλήψεις του Πλάτωνα και του Ξενοφώντα είναι βαθύτατα εξίσου ηθικές και οικονομικές και μας δείχνουν ένα μονοπάτι που σήμερα, λόγω της πίεσης και της σύγχυσης που έχει προκαλέσει η κρίση, τείνουμε να παραβλέπουμε. Αντιμετωπίζουν τον άνθρωπο ως πρόσωπο και ως πολίτη, δηλαδή ως συνολική προσωπικότητα, και γι' αυτό έχουν ισχύ ακόμα και σήμερα.

Τόμος Πρακτικών Φιλοσοφικού Forum «Ανάδρ

ISBN: 978-618-82935-0-2

ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Βέβαια, η απλότητα των θέσεών τους δεν συνεπάγεται ευκολία στην εκτέλεσή τους, αλλά αυτό είναι ένα άλλο ζήτημα.